

УДК 373.2.011.3-051:[7.01+008]

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-15.18>

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУТНОСТІ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

ХОДУНОВА ВІКТОРІЯ ЛЕОНІДІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

v.l.khodunova@gmail.com

orcid.org/0000-0001-7751-9992

У статті розглянуто загальнонаукові положення щодо проблеми «художньої культури». Актуалізовано, з точки зору філософії, культурології, педагогічних джерел, різноманітність підходів до визначення поняття «художня культура». Виокремлено понятійно-категоріальний апарат, за допомогою якого констатовано, що «художня культура» розуміється як складне утворення, що об'єднує всі види мистецтва, сприйняття творів мистецтва та матеріальних предметів, що мають естетичну цінність, і характеризують масові художні уподобання та смаки того чи іншого суспільства, процес художньої творчості, його результати, систему заходів зі створення, збереження, розповсюдження художніх цінностей.

Встановлено, що у сучасному науковому обігу поняття «художня культура» використовується у близькому значенні з терміном «мистецтво», яке є однією із форм суспільної свідомості: видом людської діяльності, що відбиває дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів. Охарактеризовано унікальність впливу мистецтва на духовний розвиток особистості, формування її внутрішнього світу, потреби особистості сприймати, відчувати, оцінювати та перетворювати цей світ й саму себе «за законами краси». Запропоновано декілька класифікації мистецтв сучасних науковців, що розглядаються як форми творчої діяльності, які склалися історично та володіють здатністю художньої реалізації життєвого змісту. Визначено можливі ознаки, за якими утворюється видове різноманіття мистецтв. що різняться способами її матеріального втілення: генетична (за походженням виду), структурна (за просторовою або часовою ознакою), психологічна (за пріоритетом об'єктивних або суб'єктивних чинників у творчому процесі або ж на основі способів сприймання творів певного виду мистецтва), експресивна (за способом вираження або зображення дійсності), функціональна (утилітарність чи не утилітарність), семіотична (на основі мовних засобів певного мистецтва), матеріальна (за матеріалом, що використовується для художнього висловлювання).

Ключові слова: художня культура, мистецтво, сучасне мистецтво, види мистецтва, духовний розвиток особистості.

Постановка проблеми. Соціальна напруга, події сьогодення та кризові явища в соціально-політичному та економічному житті в Україні загострили проблему духовності. Увага суспільства звертається на концентрацію внутрішнього потенціалу людини, що сприяє розвитку її творчого потенціалу та художньої культури. Саме художня культура, пронизуючи всі аспекти життєдіяльності, від розуміння та творчого культурних надбань, освоєння навколишньої дійсності й мистецтва за законами краси, свободи творчості та форм культурного самовираження, виступає потужним чинником соціального розвитку, різноманітності підходів до поняття «художня культура», оскільки від рівня художньої культури особистості, суспільства, широти інтересів

у сфері мистецтва, глибини його розуміння й розвиненої здібності адекватної оцінки художніх цінностей, здатності захищати, зберігати, розвивати і створювати красу залежать долі самої культури і прогрес людства [7]. Відповідно до актуальних суспільних запитів, проблема художньої культури стає предметом осмислення багатьох науковців. Тому вбачаємо за необхідне здійснити характеристику основних категорій поняття художня культура з позицій різних рівнів наукового пізнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що поняття «художня культура» як соціальний феномен приваблює все більшу кількість дослідників різних галузей науки: філософів (М. Бердяєв, І. Зязюн, М. Каган, О. Лосєв та ін.); педагогів (Л. Масол, Н. Миро-

польська, О. Рудницька, Г. Шевченко та ін.); мистецтвознавців (В. Громов, А. Канцедікас, Т. Кузнєцова, А. Салтиков та ін.). Ідеї представників «художньої культури» широко представлені в дослідженнях Л. Анучиної, О. Бурової, О. Єжова, М. Кагана, В. Радкевича, О. Ларміна, Д. Ліхачоав, Ю. Лотмана, А. Мікуліної, В. Нестеренко, Л. Новикова, Г. Покотило, О. Уманець, О. Шило та інш. Актуальними у контексті дослідження є праці, присвячені проблемі формування естетичної культури особистості І. Беха, О. Комаровської, В. Лозової, Г. Локарева, О. Семашко та ін; цінностей культури і мистецтва (Г. Ващенко, Г. Костюшко, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.). Численними педагогічними дослідженнями доведено, що важливим чинником формування і розвитку особистості є мистецтво. Його могутній потенціал підкреслюють дослідження В. Бутенко, С. Горбенко, Н. Масол, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, Г. Пономарьової, М. Роганова, О. Рудницької, О. Хижна, Г. Шевченко, О. Шевню, О. Щолокової та ін.

Мета статті. Здійснити характеристику основних категорій поняття «художня культура» та «мистецтво» з позицій різних рівнів наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Погоджуємося з Г. Лабковською, яка наголошує, що взаємодія художнього і естетичного у розвитку особистості реалізується самим образом життя й атмосферою культурної життєдіяльності. Образ життя кожного суспільства, як і кожної окремої особистості, яка є його складовою, має свій власний неповторний естетичний зміст. Даний зміст багато в чому залежить від культурної атмосфери, яка оточує людину, і яка характеризує особливості людей, їх поведінку і мислення в інших сферах діяльності, побуту і дозвілля [11].

Словник термінів і понять з художньої культури визначає «художню культуру» як культуру творення мистецтва, культуру його поширення, пропаганди, культуру його сприймання, розуміння, насолоди мистецтвом, нарешті культуру естетичного виховання [4].

У контексті нашого дослідження ми робили акцент на підходах до трактування поняття

«художня культура», що дає змогу найбільш повно врахувати всі її особливості.

Автори збагатили поняття «художня культура» такими характеристиками: мистецтво, що визначає механізми пізнання феномена людини та довколишнього середовища, акумулятором знання, соціального суспільного досвіду (В. Радкевич); сукупність процесів і явищ духовно-практичної діяльності людини, яка створює, розповсюджує, опановує твори мистецтва (О. Рудницька); система, єднання художньої культури суспільства, особистості, художньої діяльності, креативність, діалогове мислення, полікультурні орієнтації, прагнення до освоєння соціокультурного досвіду, синтез художнього та нехудожнього, локального й універсального, класичного та некласичного, інноваційного і традиційного (О. Єжова); складне, багат шарове утворення, яке об'єднує всі види мистецтва, процес художньої творчості, його результати, систему заходів зі створення, збереження, розповсюдження художніх цінностей, виховання творчих кадрів, глядацької аудиторії, що пов'язана з практикою, наявністю творчого мислення, переживання, уяви, художньою діяльністю; покликана формувати внутрішній світ людини, сприяти розвитку людини як творця культурних цінностей (А. Микуліна); інтегративна якість особистості, яка включає художні здібності, естетичні знання, практичні вміння, необхідні у творчій діяльності (Н. Крилова); діяльність, що об'єднує в собі пізнавальну, оцінну, комунікативну функції, відображає реальність, одночасно створює особливу штучну реальність, подвоює життєвий світ, служить уявним доповненням, продовженням, іноді заміною реального життя (Б. Єрасов); підсистема єдиної загальнолюдської культури, що функціонує в певному суспільстві, зумовлює суб'єктно-особистісний аспект історії, сприяє формуванню соціальної активності учасників історичних подій (О. Семашко); сукупність процесів і явищ духовної та практичної діяльності (В. Шейко); самопізнання людини в суспільно-історичному, соціальному, національному розумінні (Г. Покотило) [14].

Попри кількість думок щодо художньої культури, більшість науковців стверджує, що

художня культура є галуззю культури, яка розуміється як складне утворення, що об'єднує всі види мистецтва, процес художньої творчості, його результати, систему заходів зі створення, збереження, розповсюдження художніх цінностей, виховання митців, які є найголовнішими носіями досліджуваного явища.

Розгляд положень теорії художньої культури дав змогу представити її за такою логікою: «художня потреба – художнє творіння – художнє споживання художніх цінностей» [1].

Оскільки формування художньої культури здійснюється на всіх етапах вікового розвитку творчої особистості, то вбачаємо за необхідне уточнити наше розуміння вікових меж, у яких доречним є вживання цього терміна. Важливі для нашого дослідження положення знаходимо в розробленій М. Каганом «теорії культурації» людини, відповідно до чинника, що зумовлює цей процес. На думку М. Кагана, процес культурації починається на етапі дитинства, що триває до 7 років. Формуючою силою, при цьому є художнє спілкування, що дозволяє в ігровій формі відображати поведінку і дії дорослих [8].

Н. Киященко, беручи до уваги позицію М. Кагана, вважає, що з раннього віку дитина долучається до пізнання навколишнього світу, через наслідування оволодіває елементами культури дій і спілкування з людьми. Саме гра є первинним і продуктивним способом пробудження творчих здібностей, розвитку в дитини уяви та накопичення перших естетичних вражень. Одержуваний через спілкування й діяльність досвід, формує в дітей дошкільного віку елементарне естетичне ставлення до дійсності й мистецтва [10, с. 12].

Продовжуючи ці дослідження, Г. Белов зазначає, що у наступні вікові етапи духовне й практичне освоєння системи культурних цінностей продовжується. Автор відзначає пряму залежність швидкості оволодіння спеціальністю, майстерністю від культурно-естетичного рівня молодих робітників, фахівців різних галузей [2].

Діяльнісна домінанта – «знання про світ», на думку М. Кагана, змінюється при переході від «віку гри» до «віку вчення» і відтісняє здатність продуктивної уяви, а також емо-

ційну чуйність. При цьому, самостійна предметно-творча діяльність характеризується кількома змістовними властивостями – світогляд особистості та системи цінностей. Віковий період, від продуктивної праці до пенсійного віку, являє собою постійне розширення особистісного культурного тезауруса та безперервне духовне збагачення [8].

Всі означені вище здобутки теорії «культурації», Б. Єрасов розглядає крізь призму демографічних, соціальних і соціально-психологічних та інших факторів: «Тож задіяні механізми як стихійного, так і свідомого (цілеспрямованого) характеру, що визначаються в цілому середовищем спілкування і умовами діяльності індивідів, їх естетичними параметрам». Серед основних функцій художньої культури автор визначає: пізнання реального світу, відображення світу ідеального, вираження внутрішнього світу художника, спілкування людей, прояв творчого, ігрового початку [11, с. 74–78].

Ф. Шиллер вважає, що «повна відсутність естетичної та художньої культури означала б, що почуття людини (або групи суспільства) настільки нерозвинені, що вона взагалі не може відрізнити красу від неподобства, абсолютно нездатна або відчувати задоволення від краси (і відрази до неподобства), від художніх цінностей, або створювати щось мало естетичне або художнє значення» [8].

У сучасному науковому обігу поняття «художня культура» використовується у близькому значенні з терміном «мистецтво».

Закон України «Про культуру» визначає мистецтво як творчу художню діяльність у сферах: літератури, архітектури, скульптури, живопису, графіки, декоративно-вжиткового мистецтва, музики, танцю, театру, кіно та інші види діяльності людини, що відображають дійсність у художніх образах.

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує мистецтво як творче відображення дійсності в художніх образах, творча художня діяльність [5].

Згідно з Енциклопедичним словником з культури, мистецтво є однією із форм суспільної свідомості: вид людської діяльності, що відбиває дійсність у конкретно-чуттєвих

образах, відповідно до певних естетичних ідеалів. У широкому сенсі мистецтвом називають досконалим вмінням в якійсь справі, галузі; майстерність [9].

Енциклопедія «Культурологія ХХ століття», пов'язує мистецтво зі здатністю суб'єкта до естетичного освоєння життєвого світу, його відтворення в образно-символічному ключі з опорою на ресурси творчої уяви.

Філософський енциклопедичний словник подає узагальнене розуміння мистецтва як знакової семіотичної галузі людської культури, яка на відміну від інших засобів комунікації, позначена намаганням в усіх своїх повідомленнях поєднати відтворювану в цій галузі конкретність світу з тими чи тими його узагальненими сенсами.

Філософське трактування категорії «мистецтво» пояснює розвиток мистецтва як елемента духовної культури, що обумовлюється як загальними закономірностями буття людини й людства, так і естетично-художніми закономірностями, естетико-художніми поглядами, ідеалами, традиціями.

Л. Паньків у своєму дослідженні розкриває етимологію поняття «мистецтво», а саме: походить від німецького *meister* (майстер), яке в свою чергу пов'язується з латинським *magister* (вчитель, начальник), що утворене шляхом поєднання слів *magis* (великий) та *histor* (знавець, умілець), а згодом – *histrion* (актор). Семантично поняття «мистецтво» є надзвичайно багатозначним. У численних спробах мислителі різних часів намагались окреслити його сенс за ознаками: «відображення дійсності», «вираження почуттів», «потреба у красі й досконалості», «засіб самовираження» тощо [13].

В. Скуратівський вважає фундаментальною рисою мистецтва його орієнтацію на конкретність світу у її зв'язку з утверджуваними культурою «стратегемами», що на думку вченого й визначає надзвичайну тривалість мистецтва у всьому часі й просторі людської історії від давнини до сучасності [6].

Ряд дослідників зазначають, що поняття «мистецтва» відомо ще з античності, зокрема, за Аристотелем, це «поетика», що стосується дії, образної репрезентації. За визначенням

Платона, мистецтво – це копіювання природи тощо, «техне» – ремесло, наука, хитрість, вправність – забезпечує завершеність твору, вираженість його образу. На думку Л. Левчук, мистецтво є «своєрідною азбукою знань усіх можливих засобів художньої мови», що виражає акт творчої дії, заснованої на натхненні (власне сенсоутворення). І. Кант наголошує на естетичній цінності мистецтва. Ф. Шіллер вважає «мистецтво» важливим засобом духовного самовдосконалення особистості. Джерелом духовної комунікації вважає «мистецтво» М. Біблер. Як засіб соціального виховання розглядає «мистецтво» Г. Сковорода. Творенням естетичних почуттів та естетичної насолоди називає «мистецтво» В. Діденко [17, с. 258–260].

У сучасних теоретичних концепціях мистецтво трактують як: духовно-практичне освоєння дійсності за законами краси (Л. Паньків); художня творча діяльність (А. Яковлева, Т. Афонська); форма суспільної свідомості та сфера творчої людської діяльності (О. Отич); освоєння світу крізь призму цінностей (Л. Сандюк, Н. Щубелкі).

Визначення сутності художньої культури як мистецтва дає змогу зробити висновок про роль мистецтва у формуванні особистості, входження людини у світ краси, який стає для неї важливим орієнтиром засвоєння певних пізнавальних і культурних цінностей. Різними науковими джерелами мистецтво трактується як особлива підсистема духовної сфери суспільства, що являє собою творче відображення дійсності в художніх образах та є одним із засобів естетичного оволодіння світом. Так, Г. Підкурманна наголошує, що людина зі сформованою художньою культурою, здатна не лише до осягнення особистісного смислу художньої цінності, що міститься у творах мистецтва, а й бути активним учасником процесу пошуку смислу свого існування, здійснення себе. О. Отич, вважає, що мистецтво, впливаючи на внутрішній світ особистості, залучає її до людських емоцій, виховує здатність орієнтуватися в навколишньому житті, пробуджує сприйнятливості до прекрасного, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, художньої

уяви. На думку С. Куче, художня культура має бути притаманна кожній високорозвиненій людині, що особливо важливо. Як стверджує Р. Чумічева, мистецтво відображує соціально значущі цінності, до яких спрямовується «ідеальне, вище», «Я» людини. Через мистецтво у безпосередньо-емоційній формі відбувається трансформація цінностей суспільства в особистісно значущі. Самосвідомість, саморегуляція, на думку автора, у формуванні яких мистецтво має велике значення, намагається немов би «підтягнути» особистість до високого рівня ціннісних орієнтацій, котрі воно відображає. За словами Л. Оршанського, «мистецтво характеризує здібності, таланти і потреби особистості сприймати, відчувати, оцінювати та перетворювати цей світ й саму себе «за законами краси». Н. Миропольська підтверджує, що вплив творів мистецтва на особистість здійснюється через переживання, почуття, тим самим відкриваючи шлях до порівняння, зіставлення, самостійних висновків, що відіграє виняткову роль у розвитку. Адже мистецтво, за словами Н. Гатеж, впливаючи на внутрішній світ особистості, залучає її до людських емоцій, виховує здатність орієнтуватися в навколишньому житті, пробуджує сприйнятливості до прекрасного, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, художньої уяви.

Оскільки мистецтво акумулює духовний досвід, створює, зберігає, транслює світові, загальнолюдські цінності у художніх образах і через них впливає на свідомість людини, ряд науковців (Є. Подольська, В. Лихвар, К. Іванова) розглядають мистецтво значно ширше, як сам процес художньої творчості, його результати і систему заходів по створенню, збереженню і розповсюдженню художніх цінностей.

Суттєвим є висновок науковців про те, що мистецтво є важливим чинником формування і розвитку особистості. За словами Г. Падалки, саме мистецтво покликане відтворити цінність буття людини, протистояти руйнаціям технократичного мислення, вузькому підходу до усвідомлення сенсу людського буття з позицій бездушного практицизму і утилітаризму. Залучаючи людину до світу духовних цінностей, Ю. Борєв прослідковує модель

людської діяльності, спрямованої назовні (пізнання, оцінювання, творення, спілкування) та усередину (самопізнання, самооцінювання, самотворення, самоспілкування). О. Щолокова, переконує, що повнота сприймання та засвоєння художніх та естетичних цінностей мистецтва залежить від контакту з чуттєвою сферою особистості. В. Томашевський стверджує, що від естетичної культури письменників, художників, музикантів, архітекторів, кінорежисерів, дизайнерів та інших діячів художньої культури залежить естетична спрямованість їх творів, змістовність духовних цінностей, які акумулюються в мистецтві, характер передачі естетичних почуттів, переживань тощо. Т. Андрущенко доводить, що: «Мистецтво в усій його різновидності видів і жанрів є каталізатором творчих потенцій особистості, воно здатне не тільки змінювати психічний стан людини, але й характер і мотиви її діяльності. Залучаючи людину до світу духовних цінностей, художні твори ніби примушують її переживати і усвідомлювати ці цінності, однак, лише за умови глибоко індивідуального їх переживання, самовизначення в них, «переробки» їх у власній душі [12, с. 213].

Мистецтво як складна специфічна форма пізнання світу, акумулює духовний досвід багатьох поколінь, народів, представників різних культур. Як пояснює Л. Паньків, створює, зберігає, транслює світові, загальнолюдські цінності у художніх образах і через них впливає на свідомість людини. Його могутній пізнавальний і виховний потенціал пов'язаний з естетичною природою, завдяки якій досягаються потаємні найскладніші процеси духовного життя людини, її внутрішнього світу [13, с. 45–46].

Звертаючись до класифікації мистецтв, Ю. Борєв звертає увагу на декілька аспектів: естетичне багатство та багатоманіття дійсності; духовне багатство та багатоманіття естетичних потреб самого митця; багатство та багатоманіття культурних традицій та художніх засобів мистецтва [3].

Перші тлумачення про природу різних видів мистецтв знаходимо у працях Г.Лессінга, де автор розкриває принципову різницю мистецтв «за предметом». Згодом, у своєму уяв-

ленні про види мистецтв, Г. Гегель визначає їх стильову характеристику: суворість (нехтує привабливістю і витонченістю форм); ідеальність (передає життєдайність і реалістичність зображуваного прекрасного); приємність (відповідає потребам глядача і спрямований на те, щоб справляти зовнішнє враження на глядача й подобатися глядачу). У наступному розвитку видів мистецтв, І. Кант класифікує їх таким чином: мистецтва словесні (красномовство й поезія); мистецтва пластичні (мистецтва чуттєвої правди – скульптура та архітектура й мистецтво чуттєвого споглядання – живопис); мистецтва гри відчуттів (музика). Б. Віппер додає, що мистецтво класифікується за способом наявності існування і сприйняття художнього образу в просторі й часі, де за основу беруться чуттєві точки дотику людини з зовнішнім світом.

У контексті актуальності мистецтва на певному етапі, А. Зісь визначає його у трьох формах: просторові види мистецтв (архітектура, скульптура, монументальний живопис); мистецтво як особливий тип художньої творчості (театр, естрада, цирк, опера, оперета, балет, мюзикл); пари мистецтв (музика і література, музика і живопис та ін.), які є інтерпретацією художнього образу одного виду мистецтва специфічними засобами іншого, переведення з одного художнього ряду в інший.

Уявлення про види мистецтв деталізовано М. Каганом, який поділяє їх на онтологічні (просторово-часові і просторові види мистецтв); семіотичні (містять певну художню інформацію, яку вона має донести від митця до публіки); зображальні (живопис, графіка, скульптура, фотографія) та незображувальні (музика, література) [8].

Поліхудожність у класифікації мистецтв, що відрізняється, перш за все, «природою мови висловлювання, тобто природою народження, а отже і сприймання цілісного художнього образу», знаходимо у дослідженні Ся Гаоян [15], способами її матеріального втілення (слово в літературі, звук у музиці, пластичні та колористичні матеріали в зображувальному мистецтві тощо [6].

Н. Горщенко наголошує, що мистецтво не буває головним або другорядним, але в пев-

ний період може набувати найбільшого значення якийсь один із видів мистецтва, який стає найбільш масовим і впливовим [6].

Аналіз сучасних наукових джерел уможливив розуміння видів мистецтва за таким поділом: просторові (пластичні), де образ розгорнутий у просторі (архітектура, декоративне мистецтво, зображувальне мистецтво (живопис, графіка, скульптура, фотомистецтво); часові, де образ розвивається в часі (музика, література); просторово-часові, або видовищні, де образ характеризується і тілесністю, і тривалістю (хореографія, театр, екранне мистецтво (кіномистецтво, телебачення), естрадно-циркове мистецтво (естрада, цирк).

В. Халізев, В. Пронін подають власну класифікацію видів мистецтва: архітектура, скульптура, живопис, графіка, література, музика, хореографія, декоративно-прикладне, екранне, естрадно-циркове, театральне мистецтво, фотомистецтво.

Подаємо опис окремих видів мистецтв, що розглядаються як форми творчої діяльності, які склалися історично та володіють здатністю художньої реалізації життєвого змісту у дослідженні Ю. Горщенко:

Архітектура – це мистецтво проектувати та зводити будинки, споруди та їх комплекси, що організують матеріальне просторове середовище життєдіяльності людей відповідно до призначення, технічних можливостей, суспільно-значущих ідей і відповідно до законів краси. Архітектура складає суттєву частину матеріальної культури, а також входить до сфери духовної культури. В архітектурі образно-естетичне начало тісно пов'язане з її соціальною функцією, історією розвитку суспільства, його світоглядними і суспільно-політичними ідеями.

Живопис є видом образотворчого мистецтва, твори якого формуються за допомогою фарб. Ідея живописного твору конкретизується в темі та сюжеті і втілюється за допомогою малюнку, композиції та кольору. У живописних творах передається складний світ людського життя, сповненого високих почуттів, емоційних станів, ціннісних орієнтацій, життєвих планів та перспектив. Живопис демонструє найтонші риси людини, сповненої фізичної, психічної й духовної краси.

Графіка включає малюнок та засновані на ньому друковані зображення. Важливі засоби художньої виразності у графіці — умовність зображення предмета, незавершеність, лаконізм, що дозволяють створювати образно-виразні метафори, різко загострювати образ (графічна сатира та гротеск).

Скульптура є видом образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну, тривимірну форму. Основними художніми засобами у скульптурі виступає побудова об'ємних фігур, вибір пропорцій, постановка їх у просторі, передання поз, жестів, фактури тощо.

Літературу характеризують такі особливості, як-от: літературні образи позбавлені візуальної достовірності, література особливо активізує інтелект, впливає на фантазію, відкриває широкі можливості осягнення внутрішнього духовного світу людей, їхнього спілкування.

Музика ґрунтується на здатності людини асоціювати слухові відчуття із власними переживаннями і процесами зовнішнього світу [6].

Хореографія є видом мистецтва, в якому основними засобами створення художнього образу є динамічні рухи та пози людського тіла, поетично осмислені й організовані у просторі і часі.

Театр, специфічним засобом виразності якого є сценічна дія, виникає у процесі гри актора перед публікою. Важливими особливостями театрального мистецтва є його колективний характер; особлива роль актора, який є безпосереднім носієм дійово-ігрового начала. В театрі створення образу актором відбувається на очах у глядача, що поглиблює духовний вплив на останнього (на відміну від кіно), тут має місце емоційний контакт між сценою та публікою, безпосередній зворотний зв'язок актора з глядачем.

Екранне мистецтво розподіляється на мистецтво кіно та телебачення. Кіномистецтво належить до так званих «технічних мистецтв», твори якого формуються за допомогою кінозйомки реальних, спеціально інсценованих або відтворюваних засобами мультиплікації подій. Телебачення відрізняється від кіно камерністю середовища сприйняття, періодичністю зв'язку з аудиторією, здатністю інформувати про події безпосередньо.

Естрада — це синтетичне видовищне мистецтво, що поєднує малі форми драми, комедії, музики, а також співу, художнього читання тощо.

Специфіка *циркового мистецтва* полягає у створенні художніх образів за допомогою акторського мистецтва. рухів, трюків.

Фотомистецтво — відносно новий вид образотворчого мистецтва, твори якого створюються засобами фотографії. Він склався на рубежі XIX–XX ст., його основними засобами виразності є вибір пропорцій, ракурсу, емоційно-сміслового використання фототехніки.

Декоративне мистецтво належить одночасно до сфер створення матеріальних і духовних цінностей. У тісному зв'язку з декоративно-прикладним мистецтвом знаходиться дизайн — новий різновид естетичної діяльності, що виник у XX ст. і є художньо-конструктивною діяльністю з оформлення предметного світу людини (зокрема предметів масового попиту) на засадах раціональної доцільності та краси.

Дослідники сходяться на думці в тім що, окрім традиційної класифікації, останнім часом зустрічається і нова: генетична (за походженням виду); структурна (за просторовою або часовою ознакою); психологічна (за пріоритетом об'єктивних або суб'єктивних чинників у творчому процесі або ж на основі способів сприймання творів певного виду мистецтва); експресивна (за способом вираження або зображення дійсності), функціональна (утилітарність чи не утилітарність); семіотична (на основі мовних засобів певного мистецтва); матеріальна (за матеріалом, що використовується для художнього висловлювання) [16].

Поруч із літературою, музикою, театром і кінематографом виділяють також візуальні мистецтва (традиційні образотворчі мистецтва та медіаційні й інформаційні); акціонізм (сучасні процесуально-видовищні мистецтва, наприклад, хепенінг, перформанс тощо). У традиційних видах мистецтва скульптури, живопису, графіки та видах мультимедійних, комп'ютерних, відео мистецтвах застосовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології такі як медіа-інсталяція, медіа-перформанс, відео-арт та інші, надає можливості

поширювати мистецькі твори всіх напрямів та видів сучасного мистецтва [12].

При цьому виділяються наступні особливості у сучасному мистецтві: спрямованість у минуле; одночасне створення образів, які демонструють проблеми сучасної людини; синтез різних стилів, методів, звертання до релігійної, містичної тематики; прагнення до театральності та пов'язані з нею пародійність та іронічність художнього мислення. Погоджуємося із дослідниками, що сучасні види мистецтва мають спрямованість у минуле; одночасне створення образів, які демонструють проблеми сучасної людини; поєднують різні стилі, методи; пов'язані з нею пародійністю художнього мислення.

З урахуванням сказаного можна стверджувати, що поява сучасних видів мистецтв взаємозалежна з культурними змінами в суспільстві, з розвитком сучасних інноваційних технологій, орієнтується на безперервний науково-технічний прогрес. На відміну від класичних видів образотворчого мистецтва, сучасні види мистецтва мають на меті конструювання мистецького простору та створення концепції взаємодії між людиною та суспільством,

У сучасній мистецтвознавчій літературі склалася певна система класифікації мистецтв, хоча єдиної донині немає. Види мистецтва в дослідженні розглядаємо як форми творчої діяльності, які склалися історично та володіють здатністю художньої реалізації життєвого змісту, що різняться способами її матеріального втілення (слово в літературі,

звук у музиці, пластичні та колористичні матеріали в зображувальному мистецтві тощо) [6].

Висновки. Узагальнення численних наукових джерел дало підстави розглядати художню культуру як багатоаспектну систему до типології якої існує чимало підходів:

– єднання художньої культури суспільства, особистості; інтегративна якість особистості, яка включає художні здібності, естетичні знання, практичні вміння, необхідні у творчій діяльності;

– діяльність, що об'єднує в собі пізнавальну, оцінну, комунікативну функції, відображає реальність, одночасно створює особливу штучну реальність, подвоює життєвий світ, служить уявним доповненням, продовженням, іноді заміною реального життя;

– сукупність процесів і явищ духовної та практичної діяльності; об'єднує всі види мистецтва, процес художньої творчості, його результати, систему заходів зі створення, збереження, розповсюдження художніх цінностей, виховання творчих кадрів, глядацької аудиторії.

Багатоаспектність визначення терміну дала нам змогу деталізувати зміст поняття «мистецтво» та визначити можливі ознаки, за якими утворюється видове різноманіття мистецтв, що різняться способами її матеріального втілення.

Подальшого вивчення потребують питання духовного розвитку особистості в процесі художньо-ціннісного пізнання мистецтва та самовиявлення і самореалізації у творчій діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Анучина Л. В., Бурова О. К., Уманець О. В. Естетика : навч. посіб. Харків : Право, 2010. С. 93.
2. Белов Г. А. Художественное проектирование. М. : Просвещение, 1979. 176 с.
3. Боров Ю. Б. Эстетика. М. : Высш. шк., 2002. С. 166.
4. Васик М. В. Словник термінів і понять з художньої культури. Шепетівка, 2011. С. 26.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. К. : ВТФ"Перун", 2001. 1440 с.
6. Горщенко Ю. А. Розвиток естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи в процесі вивчення мистецьких дисциплін : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2015. 264 с.
7. Зеленська Н. О. Естетична й художня культура – найважливіші складові формування творчої особистості. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки.* 2014. № 2 (74). С. 74–78.
8. Каган М. С. Философия культуры : учеб. пособ. Санкт-Петербург, 1996. 310 с.
9. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури. К. : Україна, 2012. 384 с.
10. Киященко Н. И. Эстетика жизни : учеб. пособ. М. : ИНФРА, 1999. С. 12.

11. Лабковская Г. С. Эстетическая культура и эстетическое воспитание. М. : Просвещение, 1983. С. 19.
12. Матвеева Л. Л. Культурология : навч. посіб. К. : Либідь, 2005. 512 с.
13. Паньків Л. І. Формування художніх орієнтацій старшокласників у процесі музично-театральної діяльності: теорія, методологія, методика : монографія / за наук. ред. О. П. Щолокової. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2020. С. 152.
14. Семенюк А. Ю. Формування художньої культури майбутніх художників-конструкторів у процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук :13.00.04. Одеса, 2019. 251 с.
15. Ся Гаоян. Специфіка видів мистецтва як орієнтир для поліхудожньої підготовки майбутнього вчителя музики. *Молодь і ринок* 2019. № 1 (168). С. 147.
16. Шмельова Т. В. Специфіка класифікації мистецтв у сучасній науці. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 3. С. 167–179.

THEORETICAL ANALYSIS OF THE ESSENCE OF ARTISTIC CULTURE

KHODUNOVA VICTORIA

Ph.D (Candidate of Pedagogical Sciences)

Associate Professor, Department of Pedagogy and Psychology of Preschool Education
National Pedagogical Dragomanov University

Introduction. *In accordance with the current social demands of today, the problem of art culture is especially relevant. From the influence of art culture on the individual, the result is the focus on art, depends on the breadth of interests in the field of art, the ability to protect, preserve, develop and create beauty according to the laws of beauty.*

Purpose. *To characterize the main categories of the concept of "artistic culture" and "art" from the standpoint of different levels of scientific knowledge.*

Methods. *In the research is used theoretical methods: analysis of philosophical, sociological, psychological and pedagogical literature; generalization of theoretical approaches to the problem of "artistic culture" in order to outline the conceptual apparatus, to identify the semantic features of "artistic culture" and "art"*

Results. *The article considers general scientific provisions on the problem of "artistic culture". The variety of approaches to the definition of the concept of "artistic culture" has been updated from the point of view of philosophy, culturology and pedagogical sources. The conceptual and categorical apparatus has been singled out, with the help of which it has been stated that "artistic culture" is understood as a complex formation that unites all kinds of art. It is established that in modern scientific circulation the concept of "artistic culture" is used in a similar sense to the term "art", which is one of the forms of social consciousness: a type of human activity that reflects reality in sensual images, according to certain aesthetic ideals. Several classifications of the arts of modern scientists are proposed, which are considered as forms of creative activity that have developed historically and have the ability to artistically realize the meaning of life. The possible signs by the types of diversity of arts are formed and determined. Differing in the ways of its material embodiment.*

Originality. *Theoretical principles of the concept of "artistic culture" are scientifically substantiated. The essence and content of the concepts "artistic culture" and "art" are specified. Several modern classifications of arts are considered. The unique influence of art on the spiritual development of the individual, the formation of his inner world, the needs of the individual to perceive, feel, appreciate and transform this world and himself "according to the laws of beauty".*

Conclusion. *The concept of "artistic culture" is characterized as a complex formation that unites all arts, the process of artistic creativity, its results, a system of measures to create, preserve, disseminate artistic values, education of artists who are the main carriers of the phenomenon. It is established that in modern scientific circulation the concept of "artistic culture" is used in a similar sense to the term "art", which is one of the forms of the social consciousness: a type of human activity that reflects reality in sensual images, according to certain aesthetic ideals. Several classifications of the arts of modern scientists are proposed, which are considered as forms of creative activity that have developed historically and have the ability to artistic realization of life.*

Keywords: *artistic culture, art, modern art, types of art, spiritual order of the art.*

REFERENCES

1. Anuchyna, L. V. (2010). *Estetyka* [Aesthetics]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
2. Belov, H. A. (1979). *Khudozhestvennoe proektyrovanye* [Artistic design]. M.: Prosveshchenye [in Russian].
3. Borev, Yu. B. (2002). *Estetyka* [Aesthetics]. M.: Vyssh. shk. [in Russian].
4. Vasyk M. V. (2011). *Slovnnyk terminiv i poniat z khudozhnoi kultury* [Dictionary of terms and concepts from artistic culture]. Shepetivka [in Ukrainian].
5. Busel, V. T. (2001). *Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]. Kyiv: VTF "Perun" [in Ukrainian].
6. Horshchenko, Yu. A. (2001). Rozvytok estetychnykh otsinnykh sudzhen maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly v protsesi vyvchennia mystetskykh dystsyplin [Development of aesthetic evaluation judgments of future primary school teachers in the process of studying artistic disciplines]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odessa [in Ukrainian].
7. Zelenska, N. O. (2014). Estetychna y khudozhnia kultura – naivazhlyvishi skladovi formuvannia tvorchoi osobystosti [Aesthetic and artistic culture are the most important components of the formation of a creative personality]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu – Pedahohichni nauky*, 2 (74), 74–78 [in Ukrainian].
8. Kahan, M. S. (1996). *Fylosofyia kultury* [Kulturphilosophie]. Sankt-Peterburh [in Russian].
9. Korinnyi, M. M. (2012). *Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury* [Short encyclopedic dictionary of culture]. Kyiv [in Ukrainian].
10. Kyiashchenko, N. Y. (1999). *Estetyka zhyzny*. M.: YNFRA, s. 12.
11. Labkovskaia, H. S. (1983). *Estetycheskaia kultura y estetycheskoe vospytanye* [Aesthetic culture and aesthetic vospitanie]. M.: Prosveshchenye [in Russian].
12. Matvieieva, L. L. (2005). *Kulturolohiia* [Culturology]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
13. Pankiv, L. I. (2020). *Formuvannia khudozhnykh oriientsii starshoklasnykiv u protsesi muzychno-teatralnoi diialnosti: teoriia, metodolohiia, metodyka: monohrafiia* [Formation of artistic orientations of high school students in the process of musical and theatrical activity: theory, methodology, methodology]. O. P. Shcholokova (Ed.). NPU imeni M. P. Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].
14. Semeniuk, A. Yu. (2009). Formuvannia khudozhnoi kultury maibutnikh khudozhnykiv-konstruktoriv u protsesi profesiinoï pidhotovky [Формування художньої культури майбутніх художників-конструкторів у процесі професійної підготовки]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
15. Sia Haoian (2019). Spetsyfika vydiv mystetstva yak oriientyr dlia polikhudozhnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky [Specificity of art forms as a reference point for polyhudozhny training of the future music teacher]. *Molod i rynok*, 1, 147.
16. Shmelova, T. V. (2013). Spetsyfika klasyfikatsii mystetstv u suchasniï nautsi [Specificity of classification of arts in modern science]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 3, 167–179.